

ATEBE

Dinî Arařtırmalar Dergisi
Journal for Religious Studies
e-ISSN: 2757-5616

ATEBE Dergisi | Journal of ATEBE

Sayı: 12 (Aralık / December 2024), 1-22.

Müellifi Meçhul Bir Kaside Şerhi: Şerh-i Kasîdetü't-Tâ'iyye

A Commentary On Qasidah By An Anonymous Author: Sharh al-Qasidah al-Tâ'iyyah

Duygu Kayalık Şahin

Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Osmanlı Türkçesi ve İslami Türk
Edebiyatları Anabilim Dalı

Associate Professor, Bartın University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Ottoman
Turkish and Islamic Turkish Literature

Ankara, Turkey

dkyalik@bartin.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-9619-633X>

<https://ror.org/03te4vd35>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 14 Ekim / October 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 6 Aralık / December 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atıf / Cite as: Kayalık Şahin, Duygu. "Müellifi Meçhul Bir Kaside Şerhi: Şerh-i Kasîdetü't-Tâ'iyye".

ATEBE 12 (Aralık 2024), 1-22. <https://doi.org/10.51575/atebe.1567086>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. /
This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (**Duygu Kayalık Şahin**).

Yayıncı / Published by: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi / Social Sciences University of Ankara. Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 (CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 (CC BY-NC 4.0) International License.

Müellifi Meçhul Bir Şerh: Şerh-i Kasîdetü't-Tâ'iyye

Öz

Kâdirî tarikatının kurucusu olarak bilinen Abdülkâdir Geylânî'ye (ö. 561/1166) nispet edilen Arapça pek çok kaside bulunmaktadır. Ona nispet edilen kasidelerden biri, bu çalışmaya konu edilen *Kasîdetü't-Tâ'iyye*'dir. Otuz bir beyitten müteşekkil olan *Kasîdetü't-Tâ'iyye*, “fe‘ûlün mefâ‘ilün fe‘ûlün mefâ‘ilün” kalıbıyla kaleme alınmıştır. Abdülkâdir Geylânî, Allah'ın kendisine lütfettiği nimetleri anlatıp O'na şükürünü dile getirdiği beyitlerde şatahat olarak tabir edilen ifadelerle yer vermiştir. Kendisinden istigâsede bulunanlara yardımda bulunulacağına dair bir havassı da bulunan mezkûr kasidenin Türkçe tercüme ve şerhleri yapılmıştır. Bu şerhlerden biri Mustafa İsmâeddîn Üsküdârî'ye (ö. 1203/1788-89) aittir. Diğer şerhin ise müellifi ve telif tarihi meçhuldür. Bu çalışmada, Geylânî'nin *Kasîdetü't-Tâ'iyye*'sine yapılan *Şerh-i Kasîdetü't-Tâ'iyye* başlıklı şârihini tespit edemediğimiz Türkçe şerh ele alınmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde Geylânî'nin hayatı, eserleri ve mezkûr kasidenin türü olan şathiye hakkında temel bilgiler sathî olarak verilmiştir. İnceleme bölümünde ise Geylânî'nin *Kasîdetü't-Tâ'iyye*'si tanıtılmış ve tetkik edilen şerhle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Müellifin şerh üslubu, seçilen örneklerle ortaya konmaya çalışılmıştır. Mensur bir mukaddime ile şerhe başlayan ve bu bölümde kasideye dair bilgiler verip kasidenin havassını anlatan şârih, kasidenin otuz beytini açık ve sade bir dil ile şerh etmiştir. Türk edebiyatı şerh geleneğine bağlı olduğu anlaşılan şârihin, şerhin tamamı göz önünde bulundurulduğunda usul ve hacim bakımından aynı üslubu sürdürmediği, kimi zaman manayı genişletirken kimi zaman da şerhi sınırlandırdığı fark edilmiştir. *Şerh-i Kasîdetü't-Tâ'iyye*'nin üç nüshası tespit edilebilmiştir. Bu nüshalar İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları OE_Yz_1484 numarada, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 3465/2 numarada ve Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 03892-001 numarada kayıtlıdır. Çalışmanın neticesinde, üç nüshanın karşılaştırılmasıyla şerhin transkripsiyonlu metni hazırlanmıştır. Bu çalışma, tasavvufi şiir şerhleri literatürüne katkı açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam Edebiyatı, Abdülkâdir Geylânî, Şathiye, Şerh, *Kasîdetü't-Tâ'iyye*.

A Commentary By An Anonymous Author: *Sharh al-Qasidah al-Tā'iyyah*

Abstract

There are many Arabic qasidahs attributed to 'Abd al-Qādir al-Ghaylānī (d. 561/1166), who is known as the founder of the Qādirī order. One of these qasida is al-Qasidah al-Tā'iyyah, which is the subject of this study. This qasidah, consisting of a total of thirty-one couplets, was written with the pattern “fe‘ulun mefā‘ilun fe‘ulun mefā‘ilun”. In the couplets in which al-Ghaylānī expresses his gratitude to God by describing the blessings that God has bestowed upon him, he includes expressions that are called shatahat. Turkish translations and commentaries of the aforementioned qasida, which also has a Khawāṣṣ that those who ask for help from him will be helped, have been made. One of these commentaries belongs to Mustafa İsmâeddîn Üsküdârî (d. 1203/1788-89). The author and date of composition of the other commentary are unknown. In this study, the Turkish commentary on al-Ghaylānī's al-Qasidah al-Tā'iyyah titled *Sharh al-Qasidah al-Tā'iyyah*, whose commentator could not be identified, is analysed. In the introduction part of the study, basic information about al-Ghaylānī's life and shathiyya, which is the genre of the aforementioned qasida, is given in a shallow manner. The author's commentary style has been tried to be revealed with selected examples. The commentator, who started the commentary with a prose introduction and gave information about the

qasida in this section, commented on thirty couplets of the qasida with a clear and simple language. When the entire commentary is taken into consideration, it is realised that the commentator, who seems to adhere to the tradition of commentary in Turkish literature, does not maintain the same style in terms of method and volume, sometimes expanding the meaning and sometimes limiting the commentary. Three copies of Sharh al-Qasidat al-Tâ'iyya have been identified. These copies are registered in Istanbul Metropolitan Municipality Atatürk Library Osman Ergin Manuscripts OE_Yz_1484, National Library Manuscripts Collection 06 Mil Yz A 3465/2 and Süleymaniye Library Hacı Mahmud Efendi 03892-001. In the review section, Geylânî's al-Qasidah al-Tâ'iyyah is introduced and information about the analysed commentary is given. At the end of the study, the transcribed text of the commentary was prepared by comparing the three copies identified. This study is important in terms of contributing to the literature of sufi poetry commentaries.

Keywords: Turkish Islamic Literature, 'Abd al-Qâdir al-Ghaylânî, Shathiye, Commentary, *al-Qasidah al-Tâ'iyyah*.

Giriş

Arap ve Fars edebiyatından beslenerek gelişen Türk edebiyatında, bu dillerde yazılan manzum veya mensur pek çok eserin tercüme ve şerhleri kaleme alınmıştır. 15. yüzyıldan itibaren dinî, ilmî ve edebî pek çok şerhin yazıldığı Türk edebiyatında, muhtevası tasavvufla ilgili olan şerhler öne çıkmıştır. “Tasavvuf şiirinin özgün nazım türlerinden olan şathiyelerin şerh edilen şiirler arasında belirgin bir ağırlığı vardır.”¹ Şathiye, sufinin sekr, vecd, cezbe, galebe, inbisat, istiğrak, cem', fenâ ve tevhîd-i zâtî gibi kendini kontrol edemediği tasavvufî hâller içinde söylediği sözler şeklinde tanımlanmaktadır.² Hallâc-ı Mansûr, Cüneyd-i Bağdâdî ve Bâyezîd-i Bistâmî'nin şathiyeleri en bilinen ve dönemlerinde tepkilerle karşılanan şathiyelerdendir. Bunlar gibi Kâdirîye tarikatının kurucusu Abdülkâdir Geylânî'ye nispet edilen şathiyeler de vardır.³ Geylânî sadece şatah sözler söylememiş edebî bir tür olarak manzum şathiyeler de kaleme almıştır.

¹ Ömür Ceylan, “Şerh-Türk Edebiyatı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 25 Eylül 2024).

² Ayrıntılı bilgi için bk. Süleyman Uludağ, “Şathiye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 25 Eylül 2024); Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, *Türk Edebiyatında Şathiye* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2001), 1-61; Ethem Cebecioğlu, “Şatahat İbarelerinin Anlaşılmasına Doğru: Metodik Bir Deneme”, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 17 (2006), 7-27; Necmettin Şeker, “Şatahat İfade Eden Söz ve Davranışların Dinî Temelleri”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (2012), 137-158.

³ Bursevî, *Kitabü'n-Netice* adlı eserinde, şathiye söyleyen başka sufiler gibi Geylânî'nin de söylediği şathiyelerden geri adım attığını şu sözlerle ifade etmiştir: “*Ve bundandır ki eğer Ebû Yezîd-i Bistâmî ve eğer sâirler kurb-i intikâllerinde da'vâlarından rucû' etmişlerdir. Hattâ Bâyezîd yüzün hâk-i zilletle koyup 'Yâ Rabb, eğer benden ساجدي ما أعظم شاني sâdir olduysa elân zünnârımı kat' edip sana rucû' etdim'* diye hâline netîce verdi ve tazarru' ve niyâz kıldı. *Ve Abdülkâdir el-Geylânî'den dahi vech-i mezkûr üzere rucû' menküldür. Zîrâ ondan dahi nice şathiyât sâdir olmuş ve bi'l-ihyâr tasarrufât-i kevnîyye zuhûr bulmuş idi. Nitekim şöhret-i şâyiası tafsîlden muğnîdir.*” bk. Bursevî, *Kitabü'n-Netice- Bursevî'nin Vâridâtı ve Şerhleri*, haz. Ali Namlı (Ankara: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019), 44.

Tam ismi Muhyiddin Ebû Muhammed Abdülkâdir b. Ebi Salih Musa ez-Zâhid el-Geylânî el-Hanbelî olan Geylânî, 470/1077 yılında Hazar denizinin güneybatısında bulunan Gîlân şehrinde dünyaya gelmiştir. Nesebi Hz. Peygamber'e dayanan Geylânî, 561/1166 yılında vefat etmiştir.⁴ *Cilâ'ü'l-Hâtır, ed-Delâ'ilü'l-Kâdiriyye, el-Gunye li Tâlibi Tarîki'l-Hak, el-Fethu'r-Rabbânî ve'l-Feyzu'r-Rahmânî, el-Füyûzâtü'r-Rabbâniyye fi Evrâdi'l-Kâdiriyye, es-Sirâcü'l-Vehhâc fi Leyleti'l-Mi'râc, Mektûbât, Sırrü'l-Esrâr ve Mazharü'l-Envâr, Tefsîru'l-Kur'an ve Virdü's-Şeyh Abdülkâdir Geylânî* gibi mensur eserlerin yanı sıra ona nispet edilen manzum eserler de pek çok kaynakta zikredilmektedir. Bunlardan *Dîvân, el-Kasîdetü'l-'Ayniyye, Esmâ'ü'l-Hüsnâ, Hamriyye, Ümmiyye, Tâ'iyye, Lâmiyye* ve *Tasavvufiyye* gibi eserler Yûsuf Zeydân tarafından neşredilmiştir.⁵

Çalışmamızda *Tâ'iyye Kasidesi*'nin, şârihi ve yazılış tarihi meçhul olan Türkçe mensur bir şerhi, muhteva ve üslup yönünden incelenecektir. Eserin nüshaları tavsif ve mukayese edilerek transkripsiyonlu metni hazırlanacak ve araştırmacıların istifadesine sunulacaktır.

1. Şerh-i Kasîdetü't-Tâ'iyye'nin İncelenmesi

31 beyitten⁶ müteşekkil olan *Tâ'iyye Kasidesi*, “fe'ülün mefâ'ilün fe'ülün mefâ'ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Bu kasidede Geylânî, vahdet şarabını içip Allah'ın tecellisine nail olduğunu ve fenafillah makamına eriştiğini anlatmıştır. Gece gündüz Allah'ın aşkının kendisine eşlik ettiğini, kendi vücudunun O'nunla bütünleştiğini belirtmiştir. Kendi sırlarının aslında Allah'ın sırları olduğunu ve bu sebeple kendisine sığınılması gerektiğini ifade eden Geylânî, yeryüzünde ve gökyüzünde her ne var ise kendi hükmü altında olduğunu ve mertebesinin de bütün mertebelerden üstün olduğunu söylemiştir. Kendisinin istese kâinatı avucunun içinde döndürebileceğini, bütün kutupların kutbu olduğunu ve bütün ilimleri hıfzettiğini dile getiren Geylânî, şatah sözler söylediğini ancak bunların manasının zâhir olmadığını vurgulamıştır. Bir vesileyle kendisinden istekte bulunanlara yardım edeceğinden ve onları türlü sıkıntılardan kurtaracağından bahsederek kasideyi sonlandırmıştır.

Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği adlı çalışmasında bu kaside üzerine yazılan iki şerhten bahseden Sadık Yazar, bunlardan birinin Mustafa İsameddîn

⁴ Hayatı ve eserleri hakkında teferruatlı bilgi için bk. Dilaver Gürer, *Abdülkâdir Geylânî Hayatı, Eserleri, Görüşleri* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2014), 55-124; Süleyman Uludağ, “Abdülkâdir-i Geylânî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 26 Eylül 2024); Adalet Çakır, *Abdülkâdir Geylânî ve Kâdirilik*, (İstanbul: İsam Yayınları, 2012), 21-29, 51-170; Osmanzâde Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2011), 1/50-68.

⁵ Gürer, *Abdülkâdir Geylânî*, 109-129.

⁶ Yazma nüshalarda bu kasidenin beyit sayıları farklıdır. Biz burada Geylânî'nin nazmı üzerinde araştırmalarda bulunan Yûsuf Zeydân'ın çalışmasını temel aldık. bk. Yûsuf Zeydân, *Divanü 'Abdilkâdir el-Cilânî* (Beirut: Dârü'l-Cil, ts.)

Üsküdârî'ye (ö. 1203/1788-89)⁷ bir diğzerinin de ne zaman yazıldığı tespit edilemeyen Ahmedî'ye ait olduğunu ifade etmiştir.⁸ Yazar'ın Ahmedî'ye atfettiği şerh, bizim bu çalışmada ele aldığımız eserdir. Yazar, her ne kadar üzerinde çalıştığımız şerhin şârihi olarak Ahmedî'yi zikretmiş olsa da mezkûr çalışmanın başka bir bölümünde, “Şerhin kim tarafından yapıldığı belli değilse de eserin sonunda müstensihe mi yoksa şârihe mi ait olduğu bilinmeyen şu beyit bulunmaktadır: Her kim hayr ile yâd iderse bu Ahmedî/Şefâ'at eylesün güzel Muhammedi” şeklindeki yorumuyla ilk görüşünü çürütmüştür. Yazar'ın belirttiği Milli Ktp. Yz A 3465/2 numarada bulunan nüshadan farklı olarak tespit ettiğimiz iki nüshada bu beytin yer almaması Ahmed/Ahmedî isminin müstensihe ait olduğu görüşünü kuvvetlendirmektedir. Bu sebeple biz çalışmamızda bu şerhi, şârihi belli olmayan bir şerh olarak nitelemeyi tercih ettik.⁹

Mensur bir mukaddime ile başlayan şerhte müellif, şerhini yapacağı kasidenin Abdulkâdir Geylânî'ye ait olduğunu ifade eder. Bazı sâlih kulların bu kasidedeki hakikat sırlarını görmeyip sadece ondan murat almak ve teveccühe mazhar olmak arzusuyla kasideyi müşahede ettiklerini belirtir. Geylânî'nin “Bu kasideyi her kim 12 kez okuduktan sonra doğuya doğru 12 adım yürüyüp benim sırrımdan yardım isterse, mümkün mertebe muradına erişir.” dediğini ileri sürenler olduğunu söyler.¹⁰

⁷ Mustafâ İsmâeddin Üsküdârî'nin şerhi tarafımızca müstakil bir çalışmada ele alınıp yayıma hazırlanmıştır.

⁸ “Abdülkâdir Geylânî'nin Hz. Peygamber'i methettiği Tâ'iyye diye bilinen Arapça bir kasidesi de bu yüzyılda Ebü'l-İsme Mustafâ İsmâeddin Üsküdârî ve şerhini ne zaman yazdığı tespit edilemeyen Ahmedî adlı biri tarafından şerh edilmiştir.” Sadık Yazar, Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011), 52.

⁹ Bir eserin, müellifine nispetinin tespiti yapılırken dikkat edilmesi gereken hususlar hakkında detaylı bilgi için bk. Ayhan Can, “Alâka Metninin Nispet Problemi”. *Hitit İlahiyat Dergisi* 23/1 (2024), 475-491.

¹⁰ Kasidenin havassı olarak niteleyebileceğimiz bu ifadelere, pek çok yazma eserde karşılaşmaktayız. Havass, Kur'an ayetlerinin, yüzük taşlarının, gün içindeki saatlerin, bazı duaların, Allah'ın isimlerinin özellikler taşıdığına, bunları belirli şartlarda, belirli miktarda okuyan yahut herhangi bir tarzda, belirli saatlerde yazan kişinin dileğini elde edeceğine inanılması şeklinde tanımlanmaktadır. bk. Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (Ankara: Otto Yayınları, 2014), 200. Arapça bir kaynaktan bu kasidenin havassı mealen şu şekilde kaleme alınmıştır: “Bu kasîde-i celîle kutbu'l-aktâb, kıdvetü'l-Ârifîn, İmâmu'l-Muttekin, Zeynu's-Sâlikîn, eş-Şeyh es-Seyyid Abdulkâdir el-Ceylânî'ye mensûptur. Allâhu Teâlâ onun âsâr-ı enfâs-ı müteberrikesini üzerimize ifâza etsin ve envâr-ı esrâr-ı mübârekesinden bizi mes'ûd kılsın. Bu kasîde, def'u'l-kürüb ve teysîru'l-hutüb ve mülîmuâtın nâzil olanların keşfi ve mühimmâtın vâki olanların kazâsı için 11 kere okunur. Ve keyfiyyet-i kiraatı: İki rek'at namaz kılınır. Her rekâtında 1 Ayetü'l-Kürsî ve 5 ihlâs okunur. Sonra doğuya 11 adım yürünür ve ism-i kerîmi ile duâ eder. Ondandır istigâse eder. O mugîs olur ve hangi şiddette olursa olsun kürüb keşf olur. Bilâ-şek velâ şüphe. Bu du'ânın âsârı konusunda uzun hikâyeler ve garîp hâller vardır. Ulemâ onu, tecrübe etmiş ve onu sahîh bulmuştur. Onunla tebesşük etmişler ve onu hîfzetmişlerdir. Şeyh dedi ki; kurbet zamânında kim benimle istigâse ederse o kurbet andan keşf olur. Şiddet zamanında kim bana sığınırsa o şiddet ondan giderilir. Kim, Rabbime, benim ile tevessül ederse elbette hayal kırıklığı yaşamaz, inşâallâh. Dediler ki okurken ‘أَغْنِيكَ فِي الْأَشْيَاءِ طُرّاً بِهَمَّتِي’ mîsrasına gelen kişi; ‘Ey Allah'im! Senden bu hâcetimi kaza etmeni istiyorum.’ ve ‘Yâ Şeyh Abdulkâdir seninle Rabbime tevessül ediyorum, beni hayal kırıklığına uğratma, bana bu işimde şefa'at et.’ der ve hâcetini dile getirir. Sonra geri kalan kısmı okur. Bu onun esrâr-ı meknûnesidir. Sana gereken bütün hâllerinde onun ta'zîmi ve iclâlidir.” Süleymaniye Kütüphanesi Aşir Efendi

Bu kasidenin yüce sırlar içeren bir kaside olduğundan şüphe dahi duyulmaması gerektiğini belirten şârih, bu sırların özellikle istiğrak makamında kendiliğinden meydana geldiğini bunun da üsluptan açıkça anlaşıldığını ifade eder. “*Ben onun işittiği kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı (aklettiği kalbi, konuştuğu dili) olurum*”¹¹ hadisinde geçen mertebeye ulaşabilen şeyhlerin, “*Ben Hakk’ım.*”, “*Ben kendimi noksan sıfatlardan tenzih ederim, benim şanı ne büyüktür.*” ve “*Cübbemin altında Allah’tan başkası yoktur.*” gibi bir takım yüce sözler söylediklerini belirtir. Bu ifadelerin ardındaki derin manaların, Allah yolundaki sırlardan haberi olmayanların idrak kadehine sığamayacağını söyler. Görünenin arkasındaki sırra vâkıf olmayanların ise o makamdan bahsetmeye rıza göstermediklerini ve o anlaşılması güç olan kelimelere karşılık olarak “şathiye” terimini kullandıklarını ifade eder. Şerhini yaptığı bu kasidede de şathiye olarak tabir edilen bazı kelimeler olduğunu belirtir. Bu sebeple, mananın tahkiki yapılarken gereksiz tafsilattan ziyade sade manasının açıklanmasının tercih edildiğini, zira aklın yettiği mertebeleri yazmaya ihtiyaç duyulmadığını bildirir. Görmesini bilen kişiye gizli hiçbir şey olmayacağı manasına gelen “*Gözlüye gizli yoktur.*” atasözüne yer vererek mukaddimeyi bitirir ve şerhe başlar.

1.1. Şerh-i Kasîdetü’t-Tâ’iyye’nin Nüshaları

1.1.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları OE_Yz_1484 (OE)

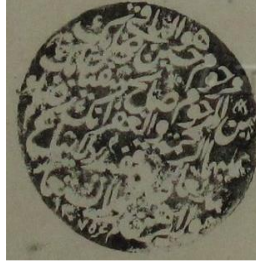
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları OE_Yz_1484 numarada kayıtlı olan yazmanın 2a-8b sayfaları arasında bulunmaktadır. Fevâid kaydında “Şerh-i Kasîde-i Hazret-i ‘Abdulkâdir Geylânî” başlığıyla birlikte bir mühür bulunmaktadır. Aynı mühür, şerhin sonunda da yer almaktadır.

00437-002, 3a. Benzer ifadelerin geçtiği yazmalar için bk. 06 Mil Yz A 8193, 106a-107a; Hacı Mahmud Efendi 03850, 2b-3a.

¹¹ “Allah Teâlâ Hazretleri şöyle ferman buyurdu: ‘Kim benim velî kuluma düşmanlık ederse ben de ona harp ilan ederim. Kulumu bana yaklaştıran şeyler arasında en çok hoşuma gideni, ona farz kıldığım şeyleri eda etmesidir. Kulum bana nafilâ ibadetlerle yaklaşmaya devam eder, sonunda sevgime erer. Onu bir sevdim mi artık ben onun işittiği kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı (aklettiği kalbi, konuştuğu dili) olurum. Benden bir şey isteyince onu veririm, benden sığınma talep etti mi onu himayeme alır, korurum. Ben yapacağım bir şeyde, mü’min kulumun ruhunu kabzetmedeki tereddüdüm kadar hiç tereddüte düşmedim: O ölümü sevmez, ben de onun sevmediği şeyi sevmem.’ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, Sahîhu’l-Buhârî (İstanbul: Mektebetü’l-İslâmî, 1979), “Rikak”, 38.

vr. 1a

vr. 9a

195x130-150x85 mm. ölçülerinde olan ve her bir sayfasında 15 satır bulunan nüshada şerh edilen beyitler harekeli olarak kırmızı yazılmıştır. Şerh sırasında müstensih tarafından önemli görülen ifadeler de kırmızıyla kaleme alınmıştır. Şerhteki Arabî ifadelerin bazılarının (bilhassa ilk sayfalarda) üst kısımlarının kırmızı mürekkeple çizilerek ön plana çıkartıldığı görülmektedir.

Reddadedi olan nüshanın derkenarında, kasidenin bazı beyitlerinin manzum bir tercümesi bulunmaktadır. Genellikle ilk beyitlere ait olan bu tercüme beyitlerin kim tarafından yazıldığına dair bir kayıt bulunmamaktadır. Bu beyitlerin diğer nüshalarda bulunmaması, bunların metne dâhil olmadığını ortaya koymaktadır. Şerh metni ile derkenardaki beyitlerin yazı tiplerinin aynı olması, bu beyitlerin müstensihe ait olabileceğini düşündürmektedir.

Yazmanın 1b-2a sayfaları arasında Geylânî'ye ait bir başka kaside, 9a sayfasında ise “Hâzâ Du'â-yı Hızır ‘Aleyhisselâm” başlıklı bir dua, yazmanın sonunda ise “Âlemler nûra gark oldu Muhammed doğduğu gece” mısraıyla başlayan Yunus Emre'ye ait bir ilahiyle birlikte Nasîrüddin Tûsî'ye ait olduğu belirtilen ancak asıl kaynakla mukayese ettiğimizde Tûsî'den esinlenilerek kaleme alındığı anlaşılan Farsça bir rubai bulunmaktadır. Bu rubainin Türkçe tercümesini şu şekilde verebiliriz:

1111 (1699/1700) yılında halk değişir

1130 (1717/1718) yılında daha alt üst olur

1140 (1727/1728)'tan sonra kalırsan görürsün

Ülke, padişah, millet ve din değişir

Silahdar İbrahim Cevahir? Hüseyin Paşa 1218/1803-1804 (11b)

1.1.2. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 3465/2 (MK)

Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 3465/2 numarada kayıtlı olan yazmanın 54a-62a sayfaları arasında yer almaktadır. 220x135-160x90 mm. ölçülerinde ve altın yıldız salbek şemse ve zencirekli bordo meşin kaplı mukavva cilt içinde olan eserin her sayfasında 15 satır bulunmaktadır. Nesih hatlı nüshada başlık ve Arapça beyitler kırmızıyla yazılmış olup, şerhteki

Arabî ifadelerin üstü kırmızıyla çizilip belirginleştirilmiştir. Arapça beyit ve kelimeler hâricinde hareke kullanılmamıştır. Bu nüshada da reddade bulunmaktadır.

Nüşanın bulunduğu yazmanın 1b-52a sayfaları arasında Kadızâde Mehmed Tâhir'in (ö. 1254/1838) *Risâle-i Nûriye* adlı tasavvufi eseri bulunmaktadır. Kendisinin Geylânî'ye bağlı olduğunu *Risâle-i Nûriye*'nin mukaddimesinde belirten Mehmed Tâhir Efendi'nin bu risaleyi ne zaman telif ettiği bilinmemektedir.¹² Ancak müellifin yaşadığı zaman dilimi göz önünde bulundurulduğunda bu nüshanın 19. yy'da istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

1.1.3. Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 03892-001 (SK)

Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 03892-001 numarada kayıtlı olan yazmanın 1b-7a sayfaları arasında nesih hatla yazılmıştır. Her bir sayfasında 19 satır bulunan ve 160x111-125x75 mm. ölçülerinde olan yazmanın 7b-16a sayfaları arasında Yunus Emre'nin "Çıktım erik dalına" mısraıyla başlayan şathiyesine Niyâzî Mısrî tarafından yapılan şerh yer almaktadır. Reddadedi olan nüshada Arapça beyitler harekeli ve kırmızıyla yazılmıştır. Şerhi yapılan Arabî ifadelerin üstüne kırmızı çekilerek bu ifadeler belirginleştirilmiştir. Herhangi bir istinsah kaydı bulunmamaktadır.

2. Şerh Metodu

Sanattan uzak, açık ve sade bir dil kullanılarak şerhi yapılan 30 beyitte, usul ve hacim bakımından aynı üslubun sürdürülmediği, şârihin gerekli bulduğu şekilde mananın genişletildiği ya da sınırlandırıldığı görülmektedir. İlk 9 beyitte takip ettiği şerh metodunu 10. beyitten itibaren değiştiren şârih, kelimelerin lügat anlamlarını vermeden sadece beytin manasını yorumlama yoluna gitmiştir. Son 10 beyitte ise şerhten ziyade beyitlerin birer cümleyle tercümesini yapmıştır.

İlk 9 beyitte kelimelerin gramer özellikleri tahlil edilmeden "فَكَانَ، *pes oldi*. مِنْ السَّاقِي، *sākiden oldi*. خُمَارِي، *benim mahmûrlüğüm*. وَسَكَّرْتِي، *dahı serhoşluğım*" (OE 3a)¹³ örneğindeki gibi kelime tercümeleri verilmiştir. Bununla birlikte kimi zaman da "فَحَنَّتْ، *pes ol kalbler hanîn eyledi*. *Ĥanîn, ĥâl-i 'aşqda müte'essir olup âh eylemek ve süz u 'aşq u şevke gelmekden 'ibâretdir... Bu maĥalde ĥanîn, temevvüc-i deryâdan 'ibâret olsa da olur.*" (OE 3a) örneğindeki gibi kelimenin mecazi veya tasavvufi

¹² Eser hakkında detaylı bilgi için bk. Mustafa Karaca, *Kadızâde Mehmed Tâhir Efendi ve Risâle-i Nûriye Adlı Eseri* (Yozgat: Bozok Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 16-18; Yasin Erden, "Tokatlı Şeyhülislâm Kadızâde Mehmed Tâhir'in Hayatı, Eserleri ve İstibdâl Risâlesi", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 31 (Nisan 2018), 661-683, 671; Hür Mahmut Yücer, "Osmanlı Şeyhülislâmlarından Kadızâde Mehmed Tâhir Efendi ve Tasavvufi Eseri: Risâletü'n-nûriye min tarikati'l-aliyye", *Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergisi*, 1/4-5 (2007), 75-89.

¹³ Bu bölümdeki örnekler, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları OE_Yz_1484 (OE) nüshasından verilmiştir.

bağlamdaki göndermelerine açıklayıcı bir üslupla işaret edilmiştir. Kelime manalarının zikredilmesinin akabinde “**Zâhîrî ma'nâ**, ol sâkî baña gıce ve gündüz muşâhib ve nedîm ve yâr-ı gâr olup ‘ayn-ı muhâbbetle dâ'imâ ri'âyetden hâli degildir.” (OE 4a) ve “**Hâşîl-ı kelâm**, benim mağberim ya'nî vücûdum qarâr itdüğü yer Allâh evidir.” (OE 4a) örneklerinde görüleceği gibi okurun dikkati metne çekilerek beyit bir bütün olarak ele alınmıştır.

Beyitlerin şerhinde kelimelerin farklı bağlamlarda nasıl yorumlanabileceğini belirten şârih, bu vesileyle hem şerhin hem de okurun mana âlemini zenginleştirmiştir. Aşağıdaki örnekte şârihin mukayese üslubuyla değerlendirmelerde bulunarak kendince en doğru yoruma ulaşmaya çalıştığı ve kasidedeki manayı yanlış yorumlayanları da kibar bir üslupla eleştirdiği görülmektedir:

Zîrâ oraya gelen anı ziyâret eyledi didüğinden murâdı, yalnız mağberimi ziyâret eyledi ma'nâsı virilecek söz uzar. Mağbereme gelen mağberemi ziyâret itdi dimekte hata yok ammâ zârâhu zamîri Allâh'a râcî'dür. Allâh'ı ziyâret itdi ma'nâsın virenler tevcih u tevfiğe muhtâcdır. Zâhîren ma'nâ yerleşmez. Meger orada Haqq'ı bulur dinilmek murâd olunup mâ hüve'l-haqq'a nûru ziyâret semerâtiyla vuşûl bulur diyeler. Bu mağûle, esrâr-ı evliyâyâ bizim gibi zâhir-bin olanlar yol bulamaz. Yine sülûk u tekmil ve şerî'at u fariqat erbâbına zâhirdir. Bu mağâlde, birinci ma'nâ dağı görünür cümleden. Mağbereden, haqqikat-ı kabir mağşûd olmayup kendiler “مَوْتًا قَبْرًا أَنْ تَمُوتَ”¹⁴ mağâmın ele getürmekle hâl-i hayâtında qarâr itdüğü mağâlde mağbere ve zârîh diseler olur ki ba'zî meşâyîh bu itibârıyla kendi cesed-i mübârekelerine dağı kabir diyegelmişlerdir. (OE 4b)

Şerh boyunca sıklıkla okurla muhatap bir üslup sergileyen ve muhtelif yerlerde okuru şerhe dâhil eden şârih, okurun dikkatini söylediklerine çekerek beytin manasının daha iyi idrak edilebilmesini bekler. Bunun için de “Zîrâ oraya gelen anı ziyâret eyledi didüğinden murâdı, yalnız mağberimi ziyâret eyledi ma'nâsı virilecek söz uzanur.” (OE 4b) örneğinde görüldüğü gibi okuru düşünmeye sevk edecek ifadeler kullanmıştır.

“İşbu beyt-i şerîfyukaruda dinildüğü üzre...” (OE 4a) ve “yukaruda geçen kurb-ı nevâfil kabîlinden” (OE 5a) gibi ifadelerde görüldüğü üzere şârih, ele aldığı meselelere ve yaptığı yorumlara başka beyitlerin şerhinde göndermede bulunmuştur. Yaptığı bu göndermeler okuru geçmişe yönlendirmiştir. Şârih okuru geçmişe yönlendirmekle kalmamış “Ve gûyâ ki aşâğıda gelecek ba'zî beyitler” (OE 3b) şeklindeki ifadelerle de geleceğe yönlendirmiştir. Şârihin bu çoklu üslup kullanımı, katmanlı bir anlatımın ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

“Bizim 'aql-ı kâşrımız yetişdüğü mertebeleri yazmağa ihtiyâc yokdur” (OE 2b) ve “Bu mağûle esrâr-ı evliyâyâ, bizim gibi zâhir-bin olanlar yol bulamaz.” (OE 4b) gibi ifadelerde görüldüğü üzere kimi

¹⁴ “Ölmeden önce ölünüz.” Aclunî, *Keşfü'l-Hafâ*, nşr. Muhammed Abdülazîz Hâlidî (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye), 2/291.

zaman şerhe dâhil olan şârih, ilmî birikimi ve takip ettiği tasavvuf ekolüne göre şekillendirdiği fikirlerine dayanak olarak ayet, hadis, atasözü ve şatahat olarak tabir edilen sözlerden iktibaslar yapmıştır. Şerh boyunca altı şatahat söze, beş ayete ve iki hadise yer vermiştir. Şârih, açıklama ve istidlal üslubunun ön plana çıktığı yerlerdeki ifadelerini iktibas sanatıyla destekleyerek anlamı kuvvetlendirirken, “Bu maḥalde otururken didüğü, maḳām-ı telvînden geçüp maḳām-ı temkîne irüşdüğün bildirür, *Allāhu a‘lem*¹⁵” (OE 6a) örneğinde olduğu gibi yorum üslubunu desteklemek amacıyla Arapça kalıp ifadeleri kullanarak anlatımı zenginleştirmiştir.

Şârih, “صِرْتٌ، şad ile iḳtizā ider, oldum ma‘nāsına. Ammā nüshada sîn ile yazılmış, ol taḳdîrce ma‘nā yerleşmez. Zîrā sîn ile sirtü gice ile yürüdüm demek olur egerçi gice ile yürüdüm seyr eyledim ma‘nāsına çeke çevire yerleşse de olur ammā tekellüfe muhtâcdır, tafşil iḳtizā ider.” (OE 7a) ve “Maḳbereme gelen maḳberemi ziyâret itdi demekde ḥaṭâ yok ammā zârahu zamîri Allāh’a râci‘dür. Allāh’ı ziyâret itdi ma‘nāsın virenler tevciḥ u tevfiḳe muhtâcdır.” (OE 4b) ifadelerinde gördüğü üzere beyti doğru yorumlayabilmek için nadiren de olsa kelimelerin filolojik değerlendirmesinde bulunarak doğru yoruma ulaşmaya çalışmıştır. Şerh boyunca sadece birkaç kelimenin filolojik değerlendirmesinin yapılmış olması şârihin gramatik-semantik bir üsluptan ziyade manayı önceliğini göstermektedir.

Secili bir üsluptan ziyade “Baña sâkî âşikâre oldı. Ve baña, dur ayağ üzre dedi. Pes bu şarâb-ı muḥabbetdir.” (OE 7b) örneğindeki gibi sade ve kısa cümlelerle kasideyi şerh eden şârih, “Ve gūyâ ki aşâğıda gelecek ba‘zî beyitler istiğrâḳ ‘âleminde, fenâfillâh ve bekâbillâh maḳâmında ve ḳurb-ı nevâfil didikleri ḥâlde şudûr itdüğün ve ehl-i zâhir i‘tibârında şaḥḥıyyât maḳûlesinden olup herkesiñ peymâne-i idrâkine şıḡmayup sırr-ı ma‘nâsı yine eṭvâr-ı sülûk üzre şerî‘atı ve ṭarîḳatı mükemmil olan ehl-i ḥaḳḳa ma‘lûm olan kelimâtdan olduğun muḳaddem i‘tizâr idüp benim serhoşluğum ve maḥmûrluğum sâḳîdendir demekle ol sözleri yine sâḳî tarafından göstermek isterler.” (OE 3b) örneğinde olduğu gibi zarf fiil, sıfat fiil ve bağlaçlarla uzun yapı cümleler de kaleme almıştır.

3. Şerh-i Kaşidetü’t-Tâ’iyye’nin Transkripsiyonlu Metni

[MK 54a] *Şerh-i Kaşidetü’t-Tâ’iyye*¹⁶

[OE 2a, SK 1b] Bu ḳaşıde-i şerîfe ḥazret-i ḳutbu’l-evliyâ Şeyḥ ‘Abdu’l-ḳâdir Geylânî¹⁷ ḥazretlerine mensûb olup ma‘nâ-yı şerifesi mutazammın olduğu esrâr-ı ḥaḳâyıḳdan ḳat‘-ı nazar ḥuşûl-i murâd için temekkûn-i teveccüh bâbında ba‘zî şuleḥâ fâ’idesin müşâhede itdükleri rivâyet olunur. Ḥattâ ḥazret-i şeyḥiñ kendüsine nisbet iderler ki buyurmuş olalar “Her kim benim bu ḳaşıdemi on iki kerre okıyup ṭaraf-ı şarḳa on

¹⁵ Allāhu a‘lem= En iyisini Allah bilir.

¹⁶ OE ve SK nüshalarında bir başlık bulunmamaktadır.

¹⁷ Geylânî: el-Geylânî MK

iki adım yürüye ve benim sırrımdan istimdād eyleye.¹⁸ Elbette ol maqşūdī ḥāşıl olur. ‘Alā külli hālin.’ Esrār-ı celile-i muḥtevî bir kaşide-i mübāreke idüğünde iştibāh yokdur. Huşūşan maqām-ı istiğrākde kendülerden kendüleksiz şudūr itdüğü reviş edālarından fehmi olunur. Meşāyih-i kibārīn muqteżā-yı eṭvār-ı sülükla kurb-ı nevāfil mertebesine irdiklerinde ki¹⁹ “فِي بَيْتِ رَبِّي يَطِشُ وَيُبَسِّمُ”²⁰ maqāmıdır. “أَنَا الْحَقُّ”²¹ ve “سُبْحَانَ مَا أَعْظَمَ شَأْنِي” [OE 2b] ve “جِبَّةَ الرَّجُودِ سِوَاهُ” [MK 54b] maqūlesi ba‘z kelimāt-ı şerifeleri ki şudūr itmişdir. Sırr-ı sülükden ḥaberdār olmayanların peymāne-i idrākine şıgmayup zāhir-i şer‘-i şerife ve tevfiķe kâdir olmayanlar ehline ḥavāle idüp ol maqāmından baḥse rızā virmemişler ve²⁴ ol makūle kelimāt-ı gāmızadan şaṭḥıyyāt ta‘bir ide gelmişlerdir. Ḥazret-i şeyḥiñ daḥı bu kaşidede ol maqūle²⁵ şaṭḥıyyāt revışı üzre ba‘z kelimāt-ı şerifeleri vardır. Cenāb-ı ‘ālileri ‘ālem-i zāhirde mükemmel olup mażhar-ı envā‘-ı fütühāt oldukları gibi feyż-i Ḥaḳ [SK 2a] ve te‘yid ü tevfiķ-ı feyyāz-ı mutlak ile ‘ālem-i bāṭında daḥı şad çendān füyüzāta müstağrak²⁶ oldukları mukarrerdir. Felihazā, taḥḳik-i ma‘nāda tafsilāt-ı zā‘ide ihtiyār olunmayup sāde ma‘nāsını beyān eylemege iktifā olundu ki deķāyık-ı ḥaķāyık nūr-ı Rabbānī ile kalb-ı āgāhlarına munfaşılan münkeşif olur ve her ma‘nāsı nice esrār u āşār munderiç olduğı zamir türlerine ziyadesiyle vāzıh olup yine fikr-i dürbinleri murād-ı evliyāyı bilür ve bulur. Bizim ‘aql-ı kâşırımız yetişdüğü mertebeleri yazmağa ihtiyāc yokdur ki “Gözlüye gizli yokdur” demişler, vallāhu’l-hādī ve ‘aleyhi i‘timādī.²⁷ [OE 3a, MK 55a]

نظرتُ بعين الفكر في حانِ حضرتي
حبيباً تجلى للقلوب فحنت²⁸

نظرتُ, ben nazar eyledim baqđım. بعين الفكر, fikr göziyle.²⁹ وفي حانِ حضرتي, benim ḥazretim anında ya‘nī māsivādan gā‘ib olup müşāhede-i cemāl-i haķıqate cem‘iyyet-i ḥāṭır ile ḥāzır u amāde olduğum vaktde, حبيباً,

¹⁸ OE nüshası derkenarında “Yā Rab ḥazret-i ‘Abdu’l-kādiri’l-Geylānī ḥürmetine” ifadesi bulunmaktadır.

¹⁹ ki: - MK

²⁰ “Allah Tealā Hazretleri şöyle ferman buyurdu: ‘Kim benim veli kuluma düşmanlık ederse ben de ona harp ilan ederim. Kulumu bana yaklaştıran şeyler arasında en çok hoşuma gideni, ona farz kıldığım şeyleri eda etmesidir. Kulum bana nafile ibadetlerle yaklaştırmaya devam eder, sonunda sevgime erer. Onu bir sevdim mi artık ben onun işittiği kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı (aklettiği kalbi, konuştuğu dili) olurum. Benden bir şey isteyince onu veririm, benden sığınma talep etti mi onu himayeme alır, korurum. Ben yapacağım bir şeyde, mü‘min kulumun ruhunu kabzetmedeki tereddüdüm kadar hiç tereddüte düşmedim: O ölümü sevmez, ben de onun sevmediği şeyi sevmem.’” Buhārī, “Rikak”, 38.

²¹ “Ben Hakk’ım.” manasına gelen Hallac-ı Mansūr’a ait bir söz.

²² “Ben kendimi noksan sıfatlardan tenzih ederim ve benim şanımlı ne büyüktür.” manasına gelen Bāyezid Bistāmī’ye ait bir söz.

²³ “Cübbemin altında Allah’tan başkası yoktur.” manasına gelen Cüneyd-i Bağdādī’ye ait bir söz.

²⁴ ve: - OE

²⁵ maqūle: -SK

²⁶ OE nüshası derkenarında “Olmaları ‘avn-i ḥaḳ ile” ifadesi bulunmaktadır.

²⁷ ‘aleyhi i‘timādī: - OE

²⁸ OE nüshası derkenarında,

“Ayn-ı fikr-ile nazar kıldım ḥuzūrum vakti ben

Yāre kim itdi tecellī kalbe kalb itdi ḥanīn” beyti bulunmaktadır.

²⁹ OE nüshası derkenarında “ya‘nī kalb” ifadesi bulunmaktadır.

bir maḥbūba nazar eyledim. تَجَلَّى, ki ol maḥbūb tecellî eyledi ya'nî gizlü genc iken âşikâr oldu. بالقلوب, ḳalblere. فَحَسَّتْ, pes ol ḳalbler ḥanîn eyledi. Ḥanîn, ḥāl-i 'aşḳda müte'essir olup āh³⁰ eylemek ve süz u 'aşḳ u şevḳe gelmekden 'ibāretdir. Ya'nî dimek oldu ki māsivā i'tibārını ber-ṭarāf ḳılıp gönlüm ki 'arş-ı mevlā vü tecelligāh-ı ḥudādır, müşāhede-i sırrıhi ḥāzır olduḡı anda fikir göziyle bir ḥabibe nazar eyledim ki ol ḥabib³¹ ḳalblere tecellî eyledi ve ḳalbler daḥı ḥanîn eyledi³² ve süz u vecd [SK 2b] u ḥāle geldi. Bu maḥalde ḥanîn temevvüc-i deryādan 'ibāret olsa da olur.

سَقَانِي بِكَاسٍ مِنْ مُدَامَةٍ حَيَّةٍ
فَكَانَ مِنَ السَّافِي خُمَارِي وَسُكْرِي³³

[MK 55b] سَقَانِي, ol maḥbūb beni içürdi. بِكَاسٍ, bir ṭolu ḳadehle. مِنْ مُدَامَةٍ حَيَّةٍ, kendiniñ muḥabbeti şarāblarından. فَكَانَ, pes oldu. مِنَ السَّافِي, sākiden oldu. خُمَارِي, benim maḥmūrluḡım. وَسُكْرِي, daḥı serḥoşluḡım. **Zāhirī ma'nā:** Ol ḥabib³⁴ muḥabbet şarābları ile [OE 3b] ṭolu ḳadehi baña nüş itirdi. Pes serḥoşluḡum ve maḥmurluḡum sākiden oldu. Serḥoşluḡum ve maḥmurluḡım diduḡı ya'nî eger istiḡrāk 'āleminde olup mest-i cām-ı³⁵ vaḥdet olduḡum eger maḳām-ı saḥve gelüp meretebe-i cem'den meretebe-i farḳ ba'de'l-cem'e ḳadem başduḡum ve³⁶ bi'l-cümle 'ayn-ı nūr-ı şühūd olduḡum ve gāhī maḳām-ı beşeriyette ve ṭavr-ı 'ubūdiyette göründüḡüm cümleten³⁷ ol sākidendir deyü buyururlar. Ve gūyā ki aşaḡıda gelecek ba'zı beyitler istiḡrāk 'āleminde, fenāfillāh ve bekābillāh maḳāmında ve ḳurb-ı nevāfil didikleri ḥāle şudūr³⁸ itdüḡin ve ehl-i zāhir i'tibārında şaṭḥıyyāt maḳūlesinden olup herkesiñ peymāne-i idrākine şıḡmayup sırr-ı ma'nāsı yine eṭvār-ı sülük üzre şerī'atı³⁹ ve ṭarīḳatı mükemmil olan ehl-i ḥaḳḳa ma'lūm olan kelimātdan⁴⁰ olduḡum muḳaddem i'tizār idüp benim serḥoşluḡum ve maḥmurluḡum sākidendir⁴¹ dimekle ol sözlere yine sākī ṭarafından [MK 56a] göstermek isterler. [SK 3a]

يُنَادِمُنِي فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ
وَمَا زَالَ يِرْعَانِي بِعَيْنِ الْمَوَدَّةِ⁴²

³⁰ OE nüshası derkenarında “ḥūzn ile āh eylemek” ifadesi bulunmaktadır.

³¹ OE nüshası derkenarında “ya'nî maḥbūb, murād Allāhu Te'ālā'dır” ifadesi bulunmaktadır.

³² OE nüshası derkenarında “ya'nî ḥazīn ḥazīn ağladı, ince ince ağladı” ifadesi bulunmaktadır.

³³ OE nüshası derkenarında,

“Ol içürdi baña şahbā-yı muḥabbet sāḡarın

Bu ḥumār u neş'eyi bildim o sākiden yaḳīn” beyti bulunmaktadır.

³⁴ OE nüshası derkenarında “ol maḥbūb” ifadesi bulunmaktadır.

³⁵ oldu. Serḥoşluḡum ve maḥmurluḡım diduḡı ya'nî eger istiḡrāk 'āleminde olup mest-i cām-ı: - MK

³⁶ başduḡım ve: başdu SK

³⁷ cümleten: cümle SK

³⁸ şudūr: -SK

³⁹ şerī'atı: - MK

⁴⁰ kelimātdan: kelimātından MK

⁴¹ OE nüshası derkenarında “ya'nî Allāh ṭarafından” ifadesi bulunmaktadır.

⁴² OE nüshası derkenarında,

“Rüz u şeb ol kendüyi yār ve nedīm itdi baña

بُيَادُمِي, baña nedimlik ve muşâhiblik ider. فِي كُلِّ يَوْمٍ, her günde. وَاللَّيْلَةَ, daħı her gicede. وَمَا زَالَ يَرْعَانِي, daħı baña ri'âyet eylemekden zâ'il olmadı, ya'nî baña ri'âyetden dâ'imâ hâli olmadı. وَبَعِيْنِ الْمَوَدَّةِ, meveddet ve muhâbbet göziyle. [OE 4a] **Zâhirî ma'nâ:** Ol sâkî baña gice ve gündüz muşâhib ve nedim ve yâr-ı ğâr olup 'ayn-ı muhâbbetle dâ'imâ ri'âyetden hâli degildir. Ri'âyetiñ birkaç ma'nası olduĝı ma'lûm-ı sa'âdetleridir. 'Ayn, göz ma'nâsına gelür ve 'ayn, zât ma'nâsına ve maħz ma'nâsına. Meselâ maħz-ı muhâbbetle ri'âyetden hâli degildir demek ola. Ve gice vü gündüz didüĝi hâlet, kabz u başt veyâ celâl ü cemâl veyâ şaħv ü sekr veyâ zâhir u bâtın murâd ola.⁴³

ضَرِيحِي بَيْتُ اللَّهِ مِنْ جَاءَ زَارُهُ
فَهَرُّوْا لَهُ تَحْطِي بَعْرِ وَرَفَعَهُ⁴⁴

ضَرِيحِي, benim maħberim. بَيْتُ اللَّهِ, Allâh evidir. مِنْ جَاءَ, şol kimse ki [MK 56b] geldi. زَارُهُ, ol maħbereyi⁴⁵ ziyâret eyledi. فَهَرُّوْا لَهُ, pes sen oraya 'acele ile gel.⁴⁶ تَحْطِي, adımlarsın.⁴⁷ بَعْرِ وَرَفَعَهُ, 'izzetle ve rif'atle. **Hâşıl-ı kelâm,** benim maħberim ya'nî vücûdum qarâr itdüĝi yer Allâh evidir. Şol kimse ki oraya geldi, anı ziyâret eyledi. İmdi sen daħı 'acele ile gel ki her hâçveñi 'izz ü rif'atle adımlarsın. İşbu beyt-i şerîf yukarıda dinildüĝi üzre evliyâniñ⁴⁸ fenâfillâh, beķâbillâh tarzı⁴⁹ üzre 'âlem-i istigrâķde şâdır olmuş, şaħıyyât ta'bir olınan kelâmları maħûlesidir diñilse olur. [OE 4b, SK 3b] Zîrâ oraya gelen anı ziyâret eyledi didüĝinden murâdı, yalnız maħberimi ziyâret eyledi⁵⁰ ma'nâsı virilecek söz uzar.⁵¹ Maħbereme gelen maħberemi ziyâret itdi dimekte hâçâ yok ammâ zârahu zamîri Allâh'a râci'dür. Allâh'ı ziyâret itdi ma'nâsın virenler tevcih u tevfiķe muhtâcdır. Zâhiren ma'nâ yerleşmez. Meger orada Haķķ'ı bulur dinilmek murâd olunup mâ hüve'l-haķķa nûru ziyâret semerâtıyla vuşûl bulur diyeler. Bu maħûle esrâr-ı evliyâyâ, bizim gibi zâhir-bîn olanlar yol bulamaz. Yine sülûk u tekmil ve şerî'at u řarîķat erbâbına zâhirdir.⁵² Bu maħalde, birinci ma'nâ daħı [MK 57a] görünür cümleden. Maħbereden, haķîķat-ı kabir maħşûd olmayup kendiler "مَوْتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا"⁵³ maķâmın ele getürmekle hâl-i hâyâtında qarâr itdüĝi maħalde maħbere ve zârîh diseler⁵⁴ olur ki ba'zı meşâyîh bu i'tibâriyle kendi

'Ayn-ı luşfıyla ri'âyetdir baña kârı hemîn" beyti bulunmaktadır.

⁴³ OE nüshası derkenarında "Vallâhu e'lem bi-haķîķati'l-hâl" ifadesi bulunmaktadır.

⁴⁴ OE nüshası derkenarında,

"Merķadım beyt-i hüdâdır anı zâirdir gelen
Sen de gel te'cîl eyle 'izzetle ol sen kâm-bîn" beyti bulunmaktadır.

⁴⁵ OE nüshası derkenarında "ol kabri" ifadesi bulunmaktadır.

⁴⁶ pes sen oraya 'acele ile gel: sen 'acele ile oraya gel MK

⁴⁷ OE nüshası derkenarında "ya'nî yürürsün" ifadesi bulunmaktadır.

⁴⁸ evliyâniñ: - SK. OE nüshası derkenarında "evliyâ-yı kirâmiñ" ifadesi bulunmaktadır.

⁴⁹ tarzı: şavrı SK

⁵⁰ eyledi: - SK

⁵¹ uzar: uzanur OE, SK

⁵² zâhirdir: zâhir SK

⁵³ "Ölmeden önce ölünüz." Aclunî, Keşfü'l-Hâfâ, 2/291.

⁵⁴ diseler: dise SK

cesed-i mübârekelerine daħı kabir diyegelmişlerdir. Kezā kezā nice ma‘nāya şumūlı olduğına zāmiren türleri vākıfdir.⁵⁵

وَأْمُرِي بِأَمْرِ اللَّهِ⁵⁶ إِنْ قُلْتُ كُنْ يَكُنْ
وَكُلُّ بِأَمْرِ اللَّهِ فَاحْكُمْ بِقُدْرَتِي⁵⁷

وَأْمُرِي, benim emrim. بِأَمْرِ اللَّهِ, Allāh emriyledir. إِنْ قُلْتُ كُنْ, eger ben ol diyecek [OE 5a] olursam. يَكُنْ, ol olur. كُلُّ, pes cümle. بِأَمْرِ اللَّهِ, Allāh emriyledir. فَاحْكُمْ, pes sen hüküm eyle. بِقُدْرَتِي benim kudretimle.⁵⁸ **Hāsıl-ı ma‘nā:** Benim emrim Allāh emriyledir. Her neye ben ol disem elbetde ol maşlahat huşūla [SK 4a] gelir ve olur. Pes, cümle Allāh emriyledir. Pes, benim kudretimle hüküm eyle. Ya‘nī cümle Allāh emriyle benim ol deyu emr itdüğüm daħı Allāh emridir ve kudretim daħı Allāh kudretidir. Benim kudretimle hüküm itdüğün daħı Allāh kudretiyle olmuş olur. Bu edālar daħı ifnā-yı vücūdī mümkin kılup beķābillāh mertebesine [MK 57b] irişdüğine binā‘en yukarıda geçen kurb-ı nevāfil kabilinden idüğü⁵⁹ zāhirdir. Bir ma‘nā daħı var ki emirden murād rūhdır ki “كُلُّ”⁶⁰ fehvāsınca ‘ālem-i rūħa emir⁶¹ diyegelmişlerdir. Ol taķdırcen benim rūhım, rūħ-ı kudsīdīr. Andan “كُنْ”⁶² nidāsi şādır olıcaķ rūħ-ı kudsīden şādır olmuş dinile kezā vü kezā.

وَسِرِّي سِرِّ اللَّهِ سَارِ بِخَلْفِهِ
فَلَذَّ بِجَنَابِي إِنْ أَرَدْتَ مَوَدَّتِي⁶³

وَسِرِّي, ve benim sırrım. سِرِّ اللَّهِ, Allāh sırrıdır. سَارِ, sirāyet idicidir. بِخَلْفِهِ, Allāh’ın maħlūkına. فَلَذَّ, pes ilticā eyle. بِجَنَابِي, benim tarafıma. إِنْ أَرَدْتَ, eger dilerseñ. مَوَدَّتِي, benim muħabbetimi. **Zāhiri ma‘nā:** Benim sırrım sırr-ı İlāhīdir ki mezāhir-i [OE 5b] kā‘ināta sārīdir. Ol taķdırcen benim muħabbetimi isterseñ benim cenābıma şıgın ve ilticā kıl. Bu maħal daħı dinüldüğü üzre ‘ālem-i istiğrāk kelimātındandır. Kendi vücūd-ı mümkin mecāzısın ifnā itmekle kendü kendülügünden⁶⁴ eser ķalmamağla her sözi kelām-ı Hāķ⁶⁵ ma‘nāların gösterüp řālibi şaraf-ı

⁵⁵ vākıfdir: vāķi‘dir SK

⁵⁶ bi-emrullāhi: emrullāhi OE

⁵⁷ OE nüshası derkenarında,

“Emr itsem emr ider birine ol disem olur

Bir iş itse emr ider ol kudretimle beyti bulunmaktadır.

⁵⁸ Benim kudretimle: - OE

⁵⁹ idüğü: itdüğü OE

⁶⁰ “De ki: ‘Ruh rabbimin emrindedir.’” Diyanet İşleri Başkanlığı Meali (Erişim 08 Ekim 2024), el-İsrā 17/85.

⁶¹ OE nüshası derkenarında “lafzını” ifadesi bulunmaktadır.

⁶² “hemen oluverir.” Yāsın 36/82.

⁶³ OE nüshası derkenarında,

“Sırr-ı mevālā oldı sırrım sārī olup hāķına

İlticā kıl baña ol mihr u muħabbetle ķarīn” beyti bulunmaktadır.

⁶⁴ kendü kendülügünden: ve kendülükden MK, kendülüdünden SK

⁶⁵ OE nüshası derkenarında “ķutbu’l-aķřāb ‘Abdu’l-ķādir Geylānī ‘Aleyhi rahmete’l-bārī kelām-ı hāķ ma‘nāların ilh.” ifadesi bulunmaktadır.

Hağka ilticâya sevğ buyururlar. Ve zîkr olunduğı üzre⁶⁶ ifnâ'-yı vücüd mümkin kıluv [MK 58a] bekâbillâh mağâmına irmekle [SK 4b] ol mertebede müşâhede itdüğü 'uluvv-i şâni hikâyete şürû' idüp buyururlar ki.

وَأَصْبَحْتُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ جَالِسًا
عَلَى طُورِ سِينَا قَدْ سَمَوْتُ بِخِلْوَتِي

وَأَصْبَحْتُ, dağı ben şabâhıladım.⁶⁷ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ, vâdî-i muğaddesde. جَالِسًا, otururken. عَلَى طُورِ سِينَا, Tûr-ı Sînâ üzerinde otururken. سَمَوْتُ بِخِلْوَتِي tağkîkan ben⁶⁸ işitdim. بِخِلْوَتِي, tenhâmda ya'nî mâsivâdan beri⁶⁹ olmağ tenhâlığında. **Hâşıl-ı ma'nâ:** Ben vâdî-i muğaddesde şabâhıladım. Otururken ya'nî hażret-i⁷⁰ Mûsâ 'aleyhi's-selâmın ehliyle nûr görüp "إِنِّي أَنَا اللَّهُ"⁷¹ şadâsın istimâc itdüğü vâdî-i muğaddesde otururken şabâhıladım ve Tûr-ı Sînâ üzerinde tağkîkan işitdim. [OE 6a] Hâlvetimde vü tenhâlığında ya'nî⁷² hażret-i Mûsâ'nın işitdüğü kelâmı işitdim. Bu mağalde otururken didüğü, mağâm-ı telvînden geçüp mağâm-ı temkine irüşdüğün bildirür, Allâhu a'lem⁷³.

وَلَا حَتَّ لِي الْأَكْوَانُ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ
فَصُرْتُ لَهَا أَهْلًا بِتَحْقِيقِ نَسَبِي⁷⁴

[MK 58b] وَلَا حَتَّ, ve lâyiğ oldı. لِي, baña. الْأَكْوَانُ, kevnler. مِنْ كُلِّ جَانِبٍ, cemî'î cāniblerden. فَصُرْتُ, ben oldum. لَهَا, ekvāna. أَهْلًا, ehl oldum. بِتَحْقِيقِ نَسَبِي, intisābım tağkîki ile. **Hâşıl-ı ma'nâ,** her tarafdan ekvān baña lâyiğ oldı. Pes ben ol ekvāna ehil oldum. İntisāb itdüğü hağkîkat itmekle ekvāndan murād, şüretâ ve mevcüd taşavvur olınan 'ālemlerdir. Her cānibden didüğü cihāt-ı sitteden, hażiz [SK 5a] u evcden, a'lâ vü esfelden, semâ vü arzdan, zâhir u bātımdan, dünyâ vü âhiretten, ecsâm u ervâhdan dağı her ne cānibe ħaml olunsa olur. Tağkîk-i nisbet didüğü kendü sırrının eşyâ'-i mevcüdâta intisābı zâhirdir. "وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ"⁷⁵ mazmûnundan kat' nazar insân eşref-i mevcüdât olur.⁷⁶ 'Alim isminiñ tecellisine mazhar olmağla ve 'ālem-i kübrânın nüshası olup cemî-î eşyâyı kendüde müşâhedeye kâdir olması nisbet-i tağkîkidir.

فَلَا عِلْمَ إِلَّا مِنْ بَحَارٍ وَرَدَّتْهَا
وَلَا نَقْلَ إِلَّا مِنْ صَحِيحِ رِوَايَتِي

⁶⁶ üzre: - OE

⁶⁷ OE nüshası derkenarında "şabâħa dâğil oldım" ifadesi bulunmaktadır.

⁶⁸ ben: - MK, SK

⁶⁹ beri: ayrı MK

⁷⁰ hażret-i:- OE

⁷¹ "Kuşkusuz ben, yalnız ben Allahım. Benden başka tanrı yoktur. O halde bana kulluk et, beni hatırında tutmak için namazı kıl." Tâhâ 20/14.

⁷² ya'nî: - MK

⁷³ a'lem: te'ālâ MK

⁷⁴ OE nüshası derkenarında "Lâyiğ olmanın luğat ma'nası berğ ve şu'le mağülesinin bed'en görünmesine dirler. ħâşıla berğ gibi Lem'a şalmağ, Lâ[yiğ olmağ]" ifadesi bulunmaktadır.

⁷⁵ "Ben cinleri ve insanları, başka değıl, sırf bana kulluk etsinler diye yarattım." ez-Zâriyât 51/56

⁷⁶ olur: olup SK

[OE 6b] *فلا علم*, pes ‘ilm yokdur, *ولا من بحار*, illā şol bahirlerdendir. *وردتها* [MK 59a], ki ben ol bahirlere uğradım. *ولا نقل*, dañi naklde yokdur. *ولا من صحيح روايتي*, illā rivāyetiñ şahihindendir. Ya‘nī benim ‘ilmim ve bildüğim ve uğradüğüm ve müşāhede itdüğim bahirlerdendir ki etvār-ı sülük ve ahvāl-i müşāhedesidir. Ve naklde yokdur. illā şahih rivāyetden nakl vardır ya‘nī sözün şahihdür. Bu maħalde muṭlaqā ‘ilm ‘ilm didikleri, benim uğradüğüm gördüğüm bahirler ‘ilimdir dise de olur.

على الدرّة البيضاء كان اجتماعنا
وفي قباب قوسين اجتماع الأحيّة

Bizim ictimā‘ımız dürre-i beyzā üzerinde vāqı‘ı oldu. Ve ehıbbānın ictimā‘ı “*قَاب قَوْسَيْنِ*”⁷⁷ vāqı‘ı oldu. Dürre-i beyzānıñ la‘net ma‘nāsı beyzā incü. Bu maħalde naqş-ı kesret peydā itmeyen cevher-i evvelden murād olmak görünür. [SK 5b] “*قَاب قَوْسَيْنِ*”, iki yay mikdārı dimekdür ki⁷⁸ Türkide iki zirā‘ miqdārına, iki şırıq mikdārı didikleri gibi. Lisān-ı ‘Arab’da iki yay miqdārı diyegelmişlerdir. Bu maħal⁷⁹, çok söz getirür idügi muhtāc-ı beyān⁸⁰ degildir.

وعاينتُ إسرَافيلَ واللّوحَ والرّضَا
[MK 59b] وَمَشَاهَدْتُ أَنْوَارَ الْجَلَالِ بِنَظْرَتِي

Ve İsrāfil’i ve levḫ-i maḥfūzı ve rızāyı mu‘āyene kıldum ya‘nī re‘yü’l-‘ayn gördüm. Ve envār-i celālī, bir nazār [OE 7a] ile müşāhede kıldım.

ومشاهدتُ ما فوق السّمَاوَاتِ كُلِّهَا
كذًا العرشُ والكُرْسِيُّ فِي طَيِّ قَبْضَتِي

Ve semāvātın üstünde cümle ne var ise⁸¹ müşāhede eyledim⁸². Ve kezālık ‘arşı vü kürsü⁸³ avcum içinde müşāhede kıldım.

وكلُّ بلادٍ الله ملكي حقيقةً
وأقطابها من تحت حكمي وطاعتي

Ve cümle bilādillāh ve memālik-i Ḥudā, ḥaḳıḳatde benim mülkümdür ve bilādillāhın her köşesi benim hükümüm ve ṭā‘atim altındadır.

وجودي سرّي في سرِّ سرِّ الحَقِيقَةِ
ومرتبتي فاقتُ على كلِّ مرتبتي

Benim vücūdum sırr-ı ḥaḳıḳat sırrında sirāyet eyledi. Ve mertebem, cemī‘ merātibden yuħarı oldu.

⁷⁷ “İki yay kadar...” en-Necm 53/9.

⁷⁸ ki: - SK

⁷⁹ maħal: maħalde MK

⁸⁰ beyān: -SK

⁸¹ cümle ne var ise: ne var ise cümle SK

⁸² eyledim: kıldım OE

⁸³ ‘arşı vü kürsü: ‘arş vü kürsi MK

[MK 60a] وَذَكَّرِي جَلَا الْأَبْصَارَ بَعْدَ غِشَائِهَا

وَأَحْيَا فُرَادَ الصَّبْرِ بَعْدَ الْقَطِيعَةِ

Ve benim zikrim, ebşarı perdelendikten sonra celâllendirdi ve hicrândan sonra 'âşik albini ihyâ eyledi.

حَفِظْتُ جَمِيعَ الْعِلْمِ صِرْتُ طِرَازَهُ

عَلَى خَلْعَةِ التَّشْرِيفِ فِي حَانَ حَضْرَتِي

Hıfz eyledim cümle 'ilmi ve 'ilmiñ teşrif-i hıl'ati üzerinde olan sancağı oldum. Hâzretim vaktinde صِرْتُ, şad ile iktizâ ider, oldum ma'nāsına. Ammā nüshada sîn [SK 6a] ile yazılmış, ol taqdîrce ma'nâ yerleşmez. Zirâ sîn ile sirtü gice ile yürüdüm demek olur egerçi gice ile yürüdüm seyr eyledim ma'nāsına çeke çevire yerleşse de olur ammā tekellüfe muhtâcdır, tafşil iktizâ ider.

تَقَدَّمَ وَلَا تَخَشَّ وَأَكْثِفْ حِجَابَنَا

تَمِلْ بِحَالِي وَالشَّرَابِ وَرُؤْيِي

[OE 7b] Ey alip, ileru gel, korkma ve hicâbımızı keşf eyle. Mâ'il olursın benim hâlime ve şarâba ve ru'yete ya'nî görmege⁸⁴.

[MK 60b] تَجَلَّى لِي السَّافِي وَقَالَ إِلَيَّ قُمْ

فَهَذَا شَرَابُ الْحُبِّ فِي حَانَ حَضْرَتِي

Baňa sâkî âşikâre oldu. Ve baňa, dur ayağ⁸⁵ üzre dedi. Pes bu şarâb-ı muhabbetdir. Benim huzûrum vaktinde ya'nî sâkî baňa şarâb-ı muhabbeti şunduğda ayağ üzre dur didi. Ve bu şunduğum huzûr-ı hâtır vaktinde, bâde-i muhabbetdir didi.

شَطَّحْتُ بِهَا شَرْقًا وَغَرْبًا وَقِبْلَةً

وَبَرًّا وَبِحَرًّا مِنْ نَفَائِسِ حُمُرِي

Ben bu sözlerle şaţh eyledim. Şarkda ve ğarbda ve berr u bahırda, mañûrlu nefâyisinden ya'nî mañmûrluğun maqbûl u mu'teber olan hâllerinden. Ve şaţh ol sözlerdir ki zâhiren ma'nâsı herkesiñ iz'ânına rast gelmeyüp tevcih ü te'vile muhtâc olur.⁸⁶ Ol maqûleye⁸⁷ şaţhiyyât diyegelmişlerdir. Meselâ, "أنا الحق"⁸⁸ ve

⁸⁴ ya'nî görmege: - OE

⁸⁵ dur ayağ: turağ MK

⁸⁶ olur: ola MK

⁸⁷ maqûleye: maqûle OE

⁸⁸ "Ben Hakk'ım." manasına gelen Hallac-ı Mansûr'a ait bir söz.

“سُبْحَانِي مَا أَعْظَمَ شَأْنِي”⁸⁹ ve “ليس في جِبَّةِ الوجودِ سواه”⁹⁰ gibi ve buna beñzer kelimât-ı evliyâyâ⁹¹, şaṭhiyyât ta‘bîr oluna gelmiştir. İmdi ben de bu sözlerle ki⁹² zâhire⁹³ uymaz, şark u garba vü cemî‘-i ‘âleme şalâ itdim, söyledim demek ister.

وَلَاخَتْ لِي الْأَكْوَانُ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ
وَبَانَتْ لِي الْأَنْوَارُ مِنْ كُلِّ وَجْهَةٍ

[MK 61a, SK 6b] Dañi her cânibden ekvân baña mülâyim oldı ya‘nî âsân geldi vü her vecihden envâr baña âşikâre oldı.

وَشَاهَدْتُ مَعْنَى لَوْ بَدَأَ كَشَفُ سِرِّي
لَصُمَّ الْجِبَالُ الرَّاسِيَاتِ وَدَكَّتِ

[OE 8a] Ve dañi şol maḳûle ma‘nâ müşahede eyledim. Eger ol ma‘nâ sırrımın keşfi zâhir olaydı ulu tağlar birer oñurga olup ol tağlar yirler ile berâber olurdu.

وَمَطْلَعُ شَمْسِ الْأَفْقِ ثُمَّ مَعْيِهَا
وَأَقْفَارُ أَرْضِ اللَّهِ فِي حَالِ خَطْوَتِي

Ve ufq-ı semâda olan güneşin maṭla‘ı ve gâ‘ib olduğı maḥallî ya‘nî âfitâb-ı âsumânîñ maşrıķı ve mağribi ve arzullâhîñ etrâf u cevânibi bir anda benim bir adımımıdır.⁹⁴

أَقْبَلِيهَا فِي رَاحَتِي كَكَوْنِي
أَطْفُفُ بِهَا سَعْيًا عَلَى طَوْلِ لَمَحْتِي

Arzullâhî ve etrâfım avucum içinde istediğim gibi döndürürüm, bir kevr gibi ya‘nî bir dülbendiñ ve destârîñ el ayasında kıvırup döndürmesi gibi. Ve tolanurum ol arzullâh ile segirderek gözüm irdügi mertebede.

أَنَا قُطْبُ أَقْطَابِ الْوُجُودِ حَقِيقَةً
عَلَى سَائِرِ الْأَقْطَابِ قَوْلِي وَحُرْمَتِي

[MK 61b] Ben vücüd aḳṭâbımın ḥaḳîkatde ḳutbıyam. Ve sâ‘ir aḳṭâb üzerine sözüm ve hürmetim vardır. ‘Âlem-i istiğrâkde külliyeti kendüde müşahede itdüğinden bu vech üzre şaṭḥ idüp cümleñiñ gâlibi olmak maḳâmın gösterir.

⁸⁹ “Ben kendimi noksan sıfatlardan tenzih ederim ve benim şanım ne büyüktür.” manasına gelen Bâyezid Bistâmî’ye ait bir söz.

⁹⁰ “Cübbemin altında Allah’tan başkası yoktur.” manasına gelen Cüneyd-i Bağdâdî’ye ait bir söz.

⁹¹ evliyâyâ: evliyâ OE

⁹² ki: -SK

⁹³ zâhire: zâhir OE

⁹⁴ adımımıdır: adımdır OE

تَوَسَّلْ بِنَا فِي كُلِّ هَوَلٍ وَتَبَدَّ
أَعْيُنُكَ فِي الْأَشْيَاءِ طَرًّا بِهَوَاتِي

Ey tâlib-i âşık, beni vesile bulup⁹⁵ baña yüz dut her qorqı [SK 7a] vü şiddet mağallinde. [OE 8b] Ben saña cümle ‘azab ve meşakqat ve miñnetlerde mu‘avenet iderem himmetim ile.⁹⁶

أَنَا لِمُرِيدِي حَافِظٌ مَا⁹⁷ يَخَافُهُ
وَأَحْسَرُهُ مِنْ كُلِّ شَرٍّ وَقَفْتُهُ

Ben müridimi bekleyiciyim qorqduğı nesneden. Ve hıfz u ħarâset idiciyim her şerr u fitneden.

مَا كَانَ شَرْقًا وَمَغْرِبًا مُرِيدِي إِذِ⁹⁸
أَعْتَهُ إِذَا مَا صَارَ فِي أَى بَلَدَةٍ

Benim müridim her kıande olursa şarkda ve ġarbda ben aña yardım irişdürürüm. Her kıanğı şehirde ve diyârda⁹⁹ olursa olsun.¹⁰⁰

فَيَا مُنْشِدًا لِلنَّظْمِ قُلُّهُ وَلَا تَخَفْ
فَإِنَّكَ مَحْرُوسٌ [MK 62a] بِعَيْنِ الْعِنَايَةِ

İy bu nazmı okuyan! Ĥafv itme söyle. Ve bu şi‘ri okı. Zîrâ sen tahkık-i ‘inâyet göziyle hıfz olunmuşsun.

قَادِرِي الْوَقْتِ لِلَّهِ مُخْلِصًا وَكُنْ
تَعِيشُ سَعِيدًا صَادِقًا لِمَحَبَّتِي

Ve sen kâdiriyye'l-vaqt ol ya‘nî ħarık-i ‘Abdu'l-kâdir Geylânî‘ye¹⁰¹ sülük eyle. Allâh için muħliş olduğıñ ħâlde ki böyle olıcağ sa‘âdet üzre ‘ömrü geçürüp¹⁰² ve benim muħabbetime sıdk üzre ‘ıř idersin.

فَجَدِّي رَسُولُ اللَّهِ أَعْنِي مُحَمَّدًا
أَنَا عَبْدُ الْقَادِرِ دَامَ عَزِي وَرَفْعَتِي

Pes benim ceddım Resülullâhdır ya‘nî Muħammeddir şallallâhu ‘aleyhi ve’s-sellem ve ben ‘Abdu’l-kâdirim, ‘izz ü rif‘atım dâ‘im olsun. Temmet.¹⁰³

⁹⁵ bulup: bilüp SK

⁹⁶ himmetim ile: - MK

⁹⁷ mā: ‘ammā MK

⁹⁸ iz: enā MK

⁹⁹ diyârda: deryâda SK

¹⁰⁰ Her kıanğı şehirde ve diyârda olursa olsun: - MK

¹⁰¹ OE nüshası derkenarında “İnşād-ı bi-ma‘nā-yı icād, egerçi münşid te’lif iderken ma‘nâsınadır ama maķâmıda kârî ma‘nâsını müfiddir.” ifadesi bulunmaktadır.

¹⁰² ‘ömrü geçürüp: ‘ömrüñ geçüp MK

¹⁰³ Temmet: -OE. OE nüshası derkenarında “temmetü’l-ķaşıde bi-‘avnillâhi’l-meleki’l-ġafūr ” ifadesi bulunmaktadır.

*Her kim hayr ile yâd iderse bu Ahmed'i/Şefâ'at eylesün güzel Muhammed'i*¹⁰⁴

Sonuç

Abdülkâdir Geylânî'ye nispet edilen Arapça *Kasîdetü't-Tâ'iyye*, Allah'ın lütfettiği nimetlerin anlatılıp şükürün dile getirildiği bir manzumedir. Şatahat olarak tabir edilen ifadeleri barındıran bu kasideyi şathiye türünde değerlendirmek mümkündür. Kendisinden istigâsede bulunanlara yardımda bulunulacağına dair bir havassı da bulunan kasideye *Şerh-i Kasîdetü't-Tâ'iyye* başlıklı müellifi ve telif tarihi bilinmeyen Türkçe bir şerh yazılmıştır. Mensur bir mukaddimeyle başlayan şerhte önce kasidenin havassı üzerinde durulmuş akabinde kaynak metne sadık kalınarak şerh yapılmıştır. Müellifin daha çok klasik şerh üslubunu takip ettiğini söylemenin mümkün olduğu şerhte öncelikle *Kasîdetü't-Tâ'iyye*'nin beyitleri verilmiş, akabinde kimi yerde kelime manaları kimi yerde de kelimelerin hangi bağlamda kullanıldığı açıklanmıştır. Gramatik-semantik bir üsluptan ziyade manayı öncelediği fark edilen şârihin “hâsıl-ı ma'nâ, zâhirî ma'nâ ve hâsıl-ı kelâm” gibi ifadeler kullanarak beyti bir bütün hâlinde şerh ettiği görülmektedir. Şerhin genelinde süslü ve sanatlı bir dilden ziyade sade ve açık bir dil tercih edilmiştir. Kimi bölümde kısa ve basit cümleler kullanılırken kimi bölümde secili ifadeler ile Arapça-Farsça terkipler içeren bağlı ve birleşik cümleler kaleme alınmıştır. Beyitlerin daha iyi anlaşılabilmesi için ayet, hadis ve şatahat olarak tabir edilen ifadelerden iktibaslarla şerh zenginleştirilmiştir. Beyitler arası bağlantı kurarak geçmişe ve geleceğe yönlendirmelerde bulunan şârihin bu üslubuyla okur, metne dâhil edilmiştir.

Bu çalışma neticesinde Arapça olarak kaleme alınan ve Geylânî'ye nispet edilen *Kasîdetü't-Tâ'iyye*'nin Türkçe şerhlerinden birinin tespit ve değerlendirilmesi yapılarak literatüre kazandırılmıştır.

¹⁰⁴ Bu beyit OE ve SK nüshalarında bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*. nşr. Muhammed Abdülazîz Hâlidî. 2. Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1997.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *Sahîhu'l-Buhârî*. İstanbul: Mektebetü'l-İslâmî, 1979.
- Bursevî. *Kitâbü'n-Netîce- Bursevî'nin Vâridâtı ve Şerhleri*. haz. Ali Namlı. Ankara: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Can, Ayhan. "Alâka Metninin Nispet Problemi". *Hitit İlahiyat Dergisi* 23/1 (2024), 475-491.
- Cebecioğlu, Ethem. "Şatahât İbarelerinin Anlaşılmasına Doğru: Metodik Bir Deneme". *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 17 (2006), 7-27.
- Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. Ankara: Otto Yayınları, 2014.
- Ceylan, Ömür. "Şerh-Türk Edebiyatı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 25 Eylül 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/serh#6-turk-edebiyati>
- Çakır, Adalet. *Abdülkâdir Geylânî ve Kâdirîlik*. İstanbul: İsam Yayınları, 2012.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Meali*. Erişim 08 Ekim 2024. <https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf>
- Erden, Yasin. "Tokatlı Şeyhülislâm Kadızâde Mehmed Tâhir'in Hayatı, Eserleri ve İstibdâl Risâlesi". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 31 (Nisan 2018), 661-683.
- Gürer, Dilaver. *Abdülkâdir Geylânî Hayatı, Eserleri, Görüşleri*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2014.
- Karaca, Mustafa. *Kadızâde Mehmed Tâhir Efendi ve Risâle-i Nûriye Adlı Eseri*. Yozgat: Bozok Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Kaşide-i Tâ'iyye*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi Aşir Efendi 00437-002, 3a. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/198626>
- Kaşide-i Tâ'iyye*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 03850, 2b-3a. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/257213>
- Kurnaz, Cemal - Tatçı, Mustafa. *Türk Edebiyatında Şathiye*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2001.
- Osmanzâde Hüseyin Vassaf. *Sefine-i Evliyâ*. haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz. 1. Cilt. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2011.
- Şeker, Necmettin. "Şatahat İfade Eden Söz ve Davranışların Dinî Temelleri". *İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (2012), 137-158.

- Şerh-i Kaşîdetü't-Tâ'iyye. Ankara: Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 3465/2, 54a-62a. <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/details/332418?SearchType=1>
- Şerh-i Kaşîdetü't-Tâ'iyye. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları, OE_Yz_1484, 2a-8b. https://katalog.ibb.gov.tr/yordam/?p=1&q=OE_Yz_1484&alan=tum_txt&demirbas=OE_Yz_001484
- Şerh-i Kaşîdetü't-Tâ'iyye. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 03892-001, 1b-7a. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/257269>
- Uludağ, Süleyman. "Abdülkâdir-i Geylânî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Erişim 26 Eylül 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/abdulkadir-i-geylani>
- Uludağ, Süleyman. "Şathiye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 25 Eylül 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sathiye>
- Yazar, Sadık. *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- Yücer, Hür Mahmut. "Osmanlı Şeyhülislâmlarından Kadızâde Mehmed Tâhir Efendi ve Tasavvufî Eseri: Risâletü'n-nûriye min tarîkati'l-aliyye". *Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergisi* 1/4-5 (2007), 75-89.
- Zeydân, Yûsuf. *Divanü 'Abdilkâdir el-Cîlânî*. Beyrut: Dârü'l-Cîl, ts.